

ODLUKE STRANIH SUDOVA I ARBITRAŽA

JAPANSKI VIŠI SUD U OSAKI

Presuda od 5.4.1988.

Daiwa Bank v. Mankai Shipping and

Fast Marine

VANUGOVORNA ODGOVORNOST AGENTA VOZARA ZBOG PREDAJE TERETA BEZ PREZENTACIJE TERETNICE

Ako se prijevoz vrši na osnovi teretnice, a agent vozara izvrši predaju tereta bez prezentacije teretnice u zamjenu za garantno pismo, onda postoji vanugovorna odgovornost agenta prema ovlaštenom imaoocu teretnice.

Viši sud u Osaki je kao drugostepeni sud odlučivao po žalbi tuženog agenta vozara na presudu Okružnog suda u Kobeu od 20.7.1987. kojom je agent proglašen krivim zbog neuredne predaje tereta i to na osnovi vanugovorne odgovornosti. Problem koji je sud trebao riješiti je da li postoji vanugovorna odgovornost agenta vozara kojeg je ovlaštenu imalac teretnice tužio zajedno s vozarom, zbog toga što je agent vozara na osnovi ovlaštenja vozara teret predao bez prezentacije teretnice u zamjenu za garantno pismo. Prema presudi Okružnog suda u Kobeu jedino je agent vozara kriv za neurednu predaju tereta, dok vozar nije odgovoran na osnovi vanugovorne odgovornosti. Viši sud u Kobeu odlučivao je jedino o tome da li postoji ili ne postoji vanugovorna odgovornost agenta vozara, te odlučio da takva odgovornost postoji.

Na osnovi ugovora o prijevozu i teretnice vozar Mankai Shipping preuzeo je obvezu prijevoza tereta iz Taiwana do Koebea te da ga preda primaocu Cross

Co. Ltd., ili po njegovoj naredbi. Primalac je bio kupac robe koju je trebao platiti dokumentarnog akreditivom preko banke Daiwa Bank. Banka je isplatila cijenu prodavaču u zamjenu za robne dokumente i tako je došla u posjed teretnice. U međuvremenu roba je stigla u Kobe, a preuzeo ju je agent vozara Fast Marine. Ovaj agent je bio stalni agent vozara u Kobeu i na osnovi suglasnosti vozara imao je ovlaštenje da teret može predati u zamjenu za garantno pismo u slučaju da teret stigne u luku prije teretnice. Koristeći ovo ovlaštenje agent je predao teret primaocu Cross Co. Ltd. u zamjenu za garantno pismo koje su izdali primalac i Sano Unyu, slagačko poduzeće, kojim je Sano Unyu preuzeo na sebe odgovornost što bi mogla nastati uslijed predaje tereta bez teretnice. Cross Co. Ltd. nije bio u stanju platiti banci Daiwa Bank ugovoreni iznos iz dokumentiranog akreditiva, tako da je banka kao ovlašteni imalac teretnice tražila naknadu štete od vozara i agenta zbog neuredne predaje tereta.

Okružni sud u Kobeu u obrazloženju presude je naveo, između ostalog, da je teretnica negocijabilna isprava koja sadrži pravo na predaju tereta. To znači da se prijenosom teretnice prenose sva prava sadržana u njoj, uključujući i pravo na predaju tereta. Iz toga proizlazi da vozar, odnosno njegov agent, trebaju predati teret isključivo ovlaštenom imaocu teretnice, te da su odgovorni prema imaocu teretnice ako bi teret predali nekoj drugoj osobi koja ne prezentira teretnicu, jer time onemogućavaju ovlaštenog imaoca teretnice da realizira svoje pravo na predaju tereta. Činjenica da je teret predan u zamjenu za garantno pismo ne oslobađa odgovornosti vozara, odnosno agenta, za neurednu predaju tereta prema ovlaštenom imaocu teretnice, jer se garantnom pismu može priznati valjanost jedino između izdavaoca garantnog pisma i osobe kojoj je garantno pismo predano. Agent vozara koji je predao teret primaocu bez prezentacije teretnice povrijedio je prava ovlaštenog imaoca teretnice i po mišljenju suda vanugovorno je odgovoran za štetu koju je imalac teretnice pretrpio. Činjenica da je agent imao ovlaštenje vozara o preuzimanju tereta bez teretnice, ne oslobađa agenta odgovornosti, jer se to ovlaštenje odnosi isključivo na odnos vozara i agenta i ne oslobađa agenta od obveze prema ovlaštenom imaocu teretnice. Sud je posebno ukazao na činjenicu da je Fast Marine nezavisno poduzeće koje se profesionalno bavi poslovima pomorske agencije, te da mu je moralo biti poznato da se teret ne može predati bez teretnice. Iako je djelovao kao agent vozara, neposredno je odgovoran za svoj rad i propuste prema trećim osobama. Sud nije priznao pravo zahtjeva prema vozaru argumentirajući svoj stav time da iako između vozara i agenta postoji ugovor o agenciji, vozar ne može kontrolirati ponašanje agenta, pa u tom slučaju, prema čl.715. Građanskog zakonika, nije odgovoran za radnje svog agenta. Tako

je sud oslobodio vozara odgovornosti i agenta proglasio isključivo odgovornim za štetu koju je pretrpio ovlaštenu imalac teretnice zbog neuredne predaje tereta.

(Horitsu Jiho 1989, br.4.str.138)

PREDAJA TERETA BEZ TERETNICE U JAPANSKOM PRAVU

Kada se prijevoz vrši na osnovu teretnice, vozar koji je izdao teretnicu preuzima obvezu da teret preda njenom zakonitom imalocu. Međutim, u praksi se često događa da teret stigne u luku iskrcavaju prije teretnice, što prema zakonu znači da primalac nije ovlašten preuzeti teret (čl.584. i čl.776, japanskog Trgovačkog zakonika koji se primjenjuje na unutrašnji prijevoz i čl.10. japanskog Zakona o prijevozu tereta morem koji se primjenjuje na međunarodni prijevoz). U ovim situacijama uobičajeno je da se predaja tereta vrši u zamjenu za garantno pismo koje izdaje primalac i koje obično supotpisuje banka. Japanska sudska praksa ¹ i pravna teorija ² priznaju valjanost ovim garantnim pismima. Međutim, praksa predaje tereta u zamjenu za garantno pismo može stvarati određene probleme za one koji u to budu uvučeni; kao dobra pouka može poslužiti navedeni slučaj iz sudske prakse.

Najinteresantniji problemi postavljeni pred sud u navedenom slučaju jesu da li je agent vozara koji je predao teret bez teretnice vanugovorno odgovoran prema ovlaštenom imalocu teretnice, te da li postoji vanugovorna odgovornost vozara u navedenom slučaju.

Stav suda je bio da je jedino agent vanugovorno odgovoran, a ne i vozar. Sud je proglasio agenta vanugovorno odgovornim zbog predaje tereta bez teretnice, jer se radi o nezavisnom poduzeću koje se profesionalno bavi pomorskom agenturom pa mu mora biti poznato da se teret ne smije predati bez teretnice. Činjenica da je od vozara bio ovlašten predati teret bez teretnice ne umanjuje odgovornost agenta, jer odluku o tome da li da preda teret bez teretnice ipak donosi agent na osnovi svoje procjene. Sud nije prihvatio zahtjev tuženog prema vozaru, temeljeći svoj stav na odredbi čl.715. Građanskog zakonika u kojem je, između ostalog, predviđeno da nalogodavac nije odgovoran

- 1 Najvažnija presuda na kojoj se još uvijek baziraju presuda o valjanosti garantnog pisma jest presuda Vrhovnog suda Japana od 14.06.1930. u slučaju Takada Shokai (Horitsu Shinkai 1930, br.139, str.4).
- 2 Ishii-Kou, Kaishoho-Hokenho, Tokyo 1976, str.79. Nakamura, Kaishoho, Tokyo 1990, str. 193. Tanaka, Kaishoho Shoron, Tokyo 1986, str.418.

prema trećoj osobi za štetu koju pričini njegov agent, pod uvjetom da je nalogodavac postupao s dužnom pažnjom prilikom izbora agenta i nadzora nad njegovom djelatnošću. S obzirom da, prema mišljenju suda, vozar nije u stanju kontrolirati rad agenta, nema niti njegove odgovornosti za rad agenta, te je agent isključivo odgovoran prema trećoj osobi kojoj je svojom radnjom nanio štetu.

U pogledu neposredne odgovornosti agenta prema trećim osobama treba razlikovati situaciju kad agent nastupa samostalno u svoje ime od situacije kada nastupa kao agent u okviru dobivenog naloga. U principu, agent je odgovoran za svoje radnje i propuste samo u prvom slučaju. U navedenom slučaju on je nastupao kao agent vozara, a teret je predao bez teretnice na osnovi instrukcije dobivene od vozara, te bi, prema tome, vozar, a ne agent, trebao biti odgovoran za neurednu predaju tereta.

Razloge za presudu kojom je agent proglašen odgovornim, treba tražiti u činjenici da je tužilac svoj zahtjev temeljio na vanugovornoj odgovornosti, a u tom se slučaju može postaviti pitanje odgovornosti osobe koja je svojom radnjom prouzročila štetu, bez obzira na pravno svojstvo u kojem je nastupala.

Normalno je očekivati da će agent postaviti regresni zahtjev prema vozaru ili slagačkom poduzeću koje je supotpisalo garantno pismo, ali se također može očekivati veća opreznost agenta ubuduće kad se nađu u situaciji sličnoj onoj u kojoj je bio Fast Marine. U vezi s ovim treba naglasiti da, iako se japanski pravni sistem bazira na kontinentalnom pravu, ipak sadrži neke značajne elemente Common Law-a. Tako između ostalog, iako sudske presude nemaju formalno obvezujuću snagu, one vrše snažan utjecaj na sud prilikom donošenja presude, posebno u slučajevima koji se tiču ugovorne ili vanugovorne odgovornosti stranaka u građanskom i trgovačkom pravu.³

Vanugovorna odgovornost agenta za predaju tereta bez teretnice spominje se i u našoj literaturi⁴ i sudskoj praksi.⁵ Čini nam se da bi uz agenta vozar

3 O tome vidi Pejović, Osnovne odlike japanskog pravnog sistema, Zbornik Pravnog fakulteta u Titogradu 1990, str.181.

4 Borčić, Pomorski agent, Rijeka 1981, str.99.

5 VPS Hrvatske 22.12.1987, UPP 1990, br.127-128, str.271. U ovom se je slučaju radilo o antitadiranju teretnice od strane agenta, ali je ipak slučaj vrlo sličan navedenom slučaju iz japanske sudske prakse, jer se antitadiranje teretnice smatra protivpravnom radnjom, jednako kao predaja tereta bez teretnice. Posebno je interesantan dio obrazloženja drugostepenog suda u kojem se nalaže prvostepenom sudu da slučaj sagleda s gledišta vanugovorne odgovornosti (ibidem, str.278-279).

također trebao biti vanugovorno odgovoran solidarno s agentom, jer je on agentu dao nalog da preda teret bez teretnice. Prema našem mišljenju osoba koja je preuzela teret bez teretnice također je vanugovorno odgovorna, ali je u konkretnom slučaju to bez praktične vrijednosti, jer je ta osoba bila insolventna.

Časlav Pejović